

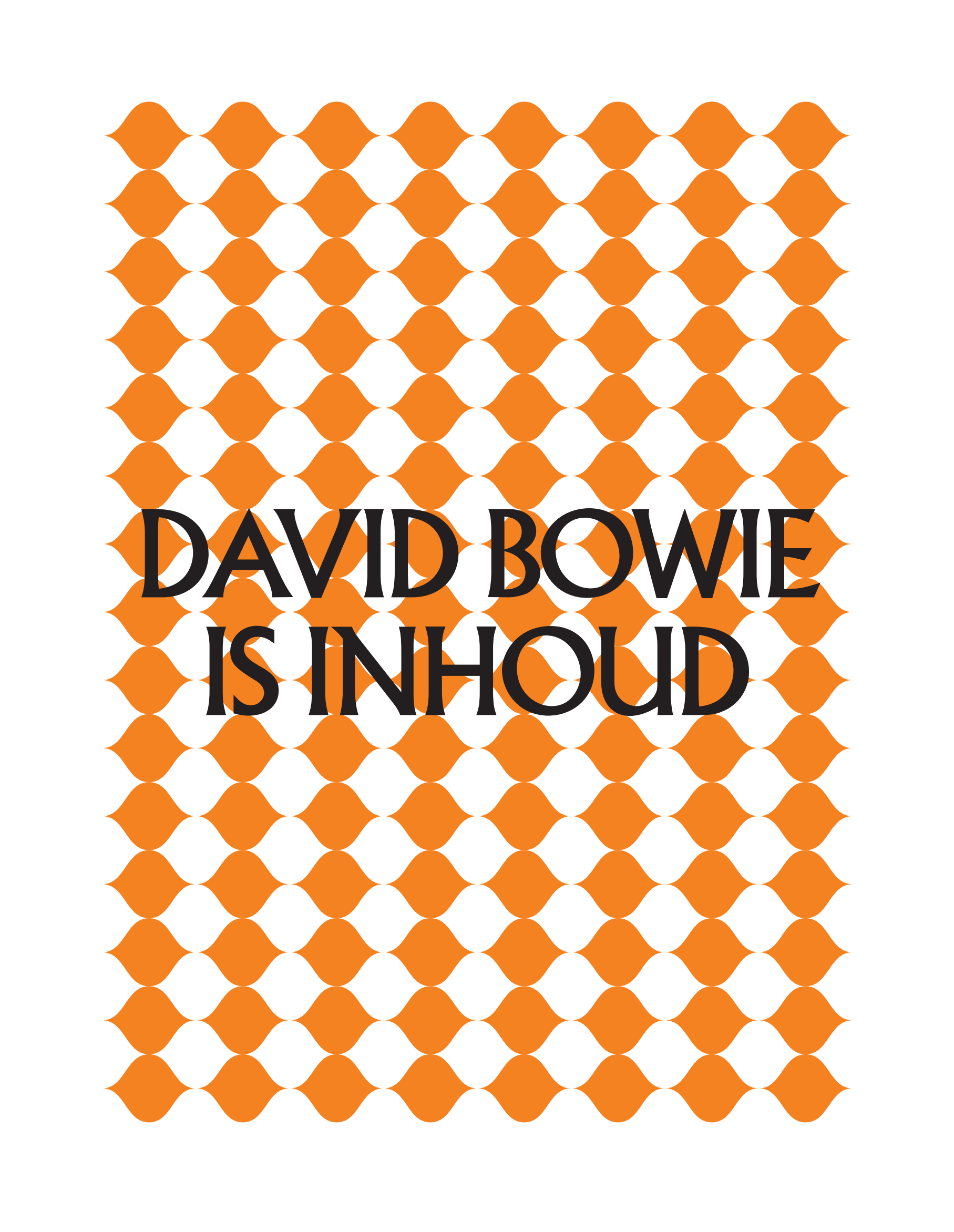
DAVID
BOWIE
IS

DAVID BOWIE IS HET ONDERWERP

ONDER REDACTIE VAN VICTORIA BROACKES
EN GEOFFREY MARSH

The background of the entire image is a repeating pattern of orange and white diamond shapes. The diamonds are arranged in a grid, with orange diamonds pointing up and down, and white diamonds pointing left and right, creating a tessellated effect.

**DAVID BOWIE
IS INHOUD**

**DAVID BOWIE IS
HET VOLGENDE**

Voorwoord
MARTIN ROTH
[17]

**VOORWOORD VAN
DE CURATOREN**

VICTORIA BROACKES
& GEOFFREY MARSH
[19]

**ASTRONAUT VAN
INNERLIJKE RUIMTES**

*Sundridge Park, Soho,
Londen... Mars*
GEOFFREY MARSH
[27]

GENDERTHEATER

*David Bowie op het hoogtepunt
van de seksuele revolutie*
CAMILLE PAGLIA
[69]

**OH! YOU
PRETTY
THINGS**

JON SAVAGE
[99]

**PUTTING OUT FIRE
WITH GASOLINE**

David Bowie ontwerpen
VICTORIA BROACKES
[117]

BOWIE | MUZIEK

Lucky old sun is in my sky ...
HOWARD GOODALL
[163]

**WANT 'WE ARE THE
GOON SQUAD'**

*Bowie, stijl en de kracht van
de lp-hoes, 1967-1983*
CHRISTOPHER BREWARD
[193]

CHANGES

Bowies levensverhaal
ORIOLE CULLEN
[235]

**DAVID BOWIE TOEN ...
DAVID BOWIE NU ...**

CHRISTOPHER FRAYLING,
PHILIP HOARE & MARK KERMODE
[283]

**DAVID BOWIE
IS FOTOGRAFISCH**

NICHOLAS COLERIDGE
[304]

**DAVID BOWIE IS
NIEUWE TERREINEN IN
KAART BRENGEN**

[306]

**DAVID BOWIE
IS VERMELD**

Voetnoten
[308]

**DANKWOORD
[315]**

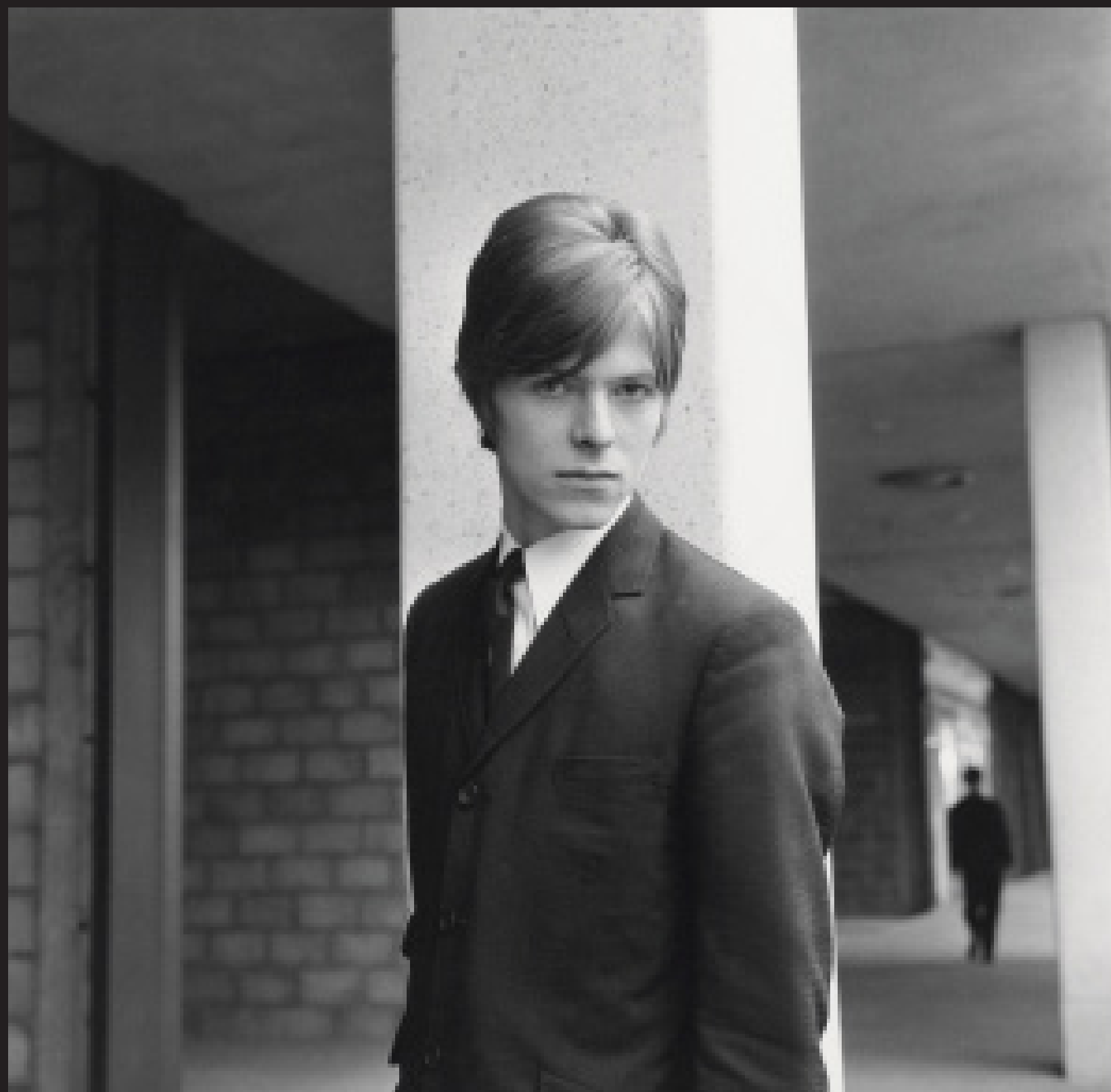
**FOTOCREDITS
[316]**

**DAVID BOWIE
IS GEÏNDEXEERD**

Index
[317]

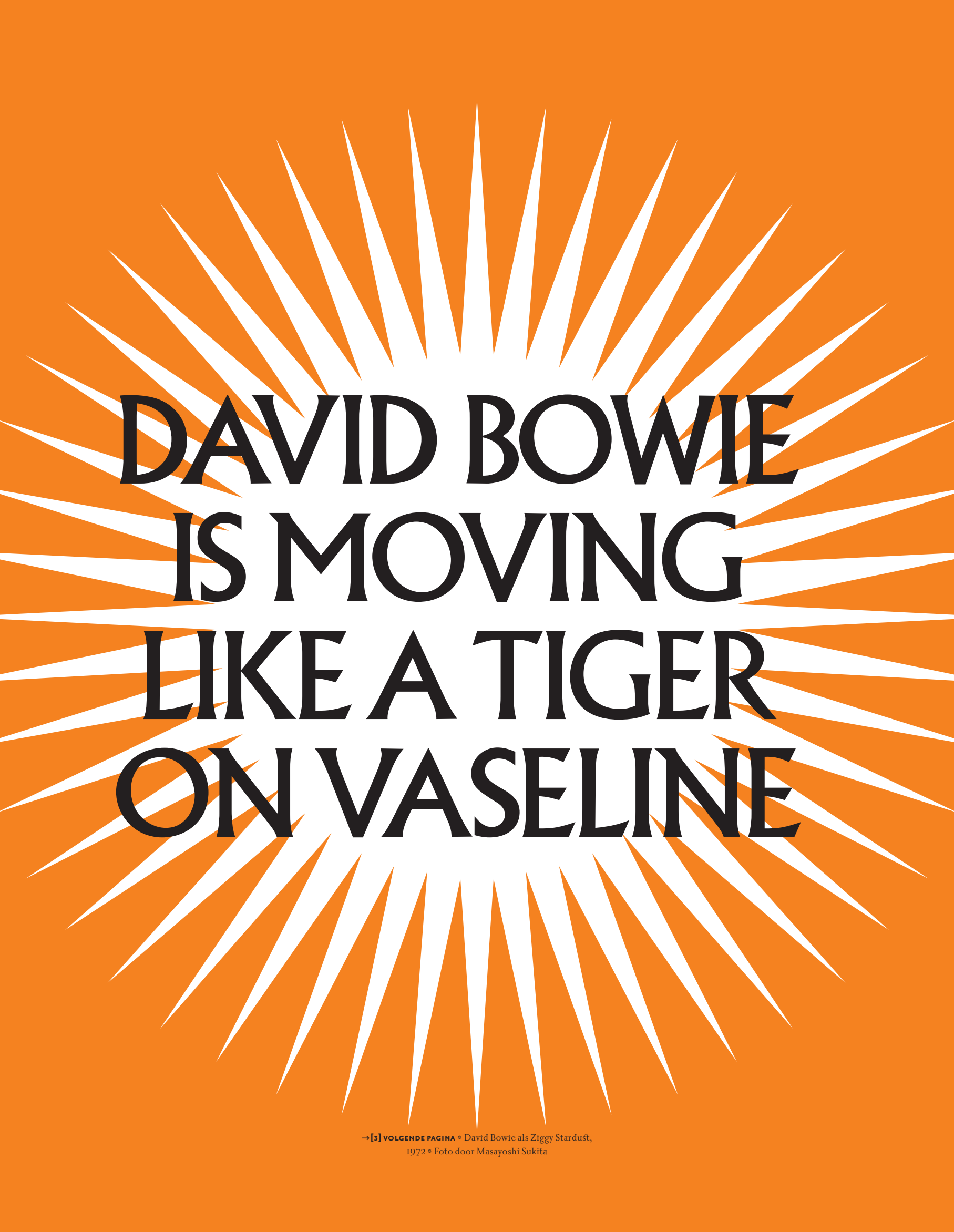

**DAVID
BOWIE IS EEN
ABSOLUTE
BEGINNER**

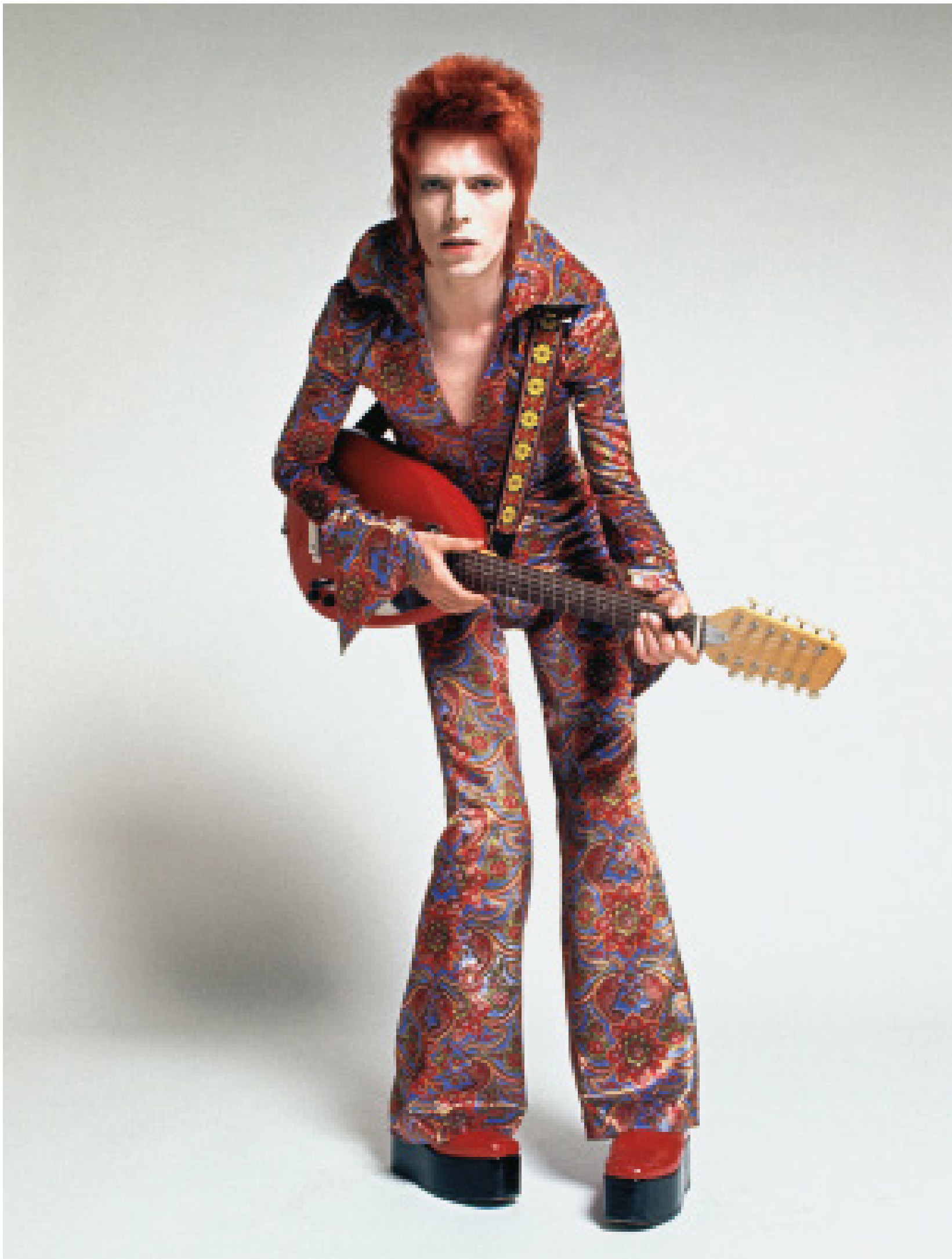

DAVID BOWIE BIEDT VREUGDE VOOR ALTIJD

**DAVID BOWIE
IS MOVING
LIKE A TIGER
ON VASELINE**

I OPENED DOORS THAT WOULD HAVE BLOCKED THEIR WAY

I BRAVED THEIR CAUSE TO GUIDE, FOR LITTLE PAY

**DAVID
BOWIE IS HET
VOLGENDE**

David Bowie heeft een onuitwisbare stempel gedrukt op de mode, stijl, muziek en opvattingen van zijn tijd. Het is een buitengewone prestatie en ik ben blij dat het V&A de expositie *David Bowie Is* organiseert. Een van de sleutelrollen van het museum is het eren van bijzondere vormgeving. Bowie is niet alleen een van de grootste musici en artiesten van de laatste vijftig jaar, maar behoort ook tot de grote visionairs op het gebied van vormgeving. Niet slechts een bedenker van gedenkwaardige, individuele stukken: een platenhoes, een kostuum, een kapsel, maar ook van een bepaalde *Zeitgeist* die onlosmakelijk met hem is verbonden en weerklank vindt bij enorme aantallen mensen over de hele wereld.

Ik heb die invloed zelf gevoeld, als opgroeiende tiener in Duitsland, trots dat David Bowie in mijn land was komen wonen, in Berlijn, waar hij twee van zijn productiefste jaren doorbracht en waar hij "*Heroes*" maakte, het belangrijkste van een trilogie vernieuwende albums. Dit boek tracht de bredere betekenis van Bowies invloed op ons culturele leven in kaart te brengen. Frustrerend genoeg kan natuurlijk geen enkel boek volledig vastleggen wat voor veel mensen de essentie van David Bowie blijft: zijn muziek. Gelukkig kan de expositie deze leemte vullen, want zij is niet alleen een lust voor het oog, maar ook voor het oor.

Exposities zoals *David Bowie Is* zijn niet mogelijk zonder de betrokkenheid van sponsors, daarom ben ik Sennheiser GmbH en Gucci zeer dankbaar voor hun steun. Vanaf het begin was duidelijk dat muziek de basis van deze expositie zou zijn, maar het gebruik van geluid in musea is betrekkelijk nieuw en we moeten nog veel leren over hoe we dat het best kunnen toepassen. Sennheiser weet als geen ander dat de enorme verbetering in geluidskwaliteit van consumentenproducten de verwachtingen van het museumpubliek heeft vergroot. Hun doelstelling was om het V&A te helpen bij het presenteren van de muziek met dezelfde kwaliteit als de fysieke objecten en om de geluidsbelevens van een echt optreden te herscheppen. Hun financiële en technische ondersteuning wordt enorm gewaardeerd.

David Bowie is een stijlicoon en een van de herkenbaarste mannen op aarde. Een van zijn grootste invloeden op ons culturele leven heeft hij uitgeoefend als voorvechter van het individualisme: dat we moeten kunnen zijn wie we willen, eruit moeten kunnen zien hoe we willen en de leiding moeten nemen, niet volgen, onafhankelijk van de standpunten van anderen. Zoals Brian Eno, Bowies medewerker, eens antwoordde toen een overenthousiaste recensent hem aanspoorde om 'hetzelfde nog eens te doen': 'Als ik om te beginnen uw advies had opgevolgd, was ik nooit ergens gekomen.' Al meer dan negentig jaar beschermt en koestert het huis Gucci zijn basistradities en -waarden, terwijl het zich eveneens ontwikkelt tot een eigentijds, mondiaal bedrijf. Ze hebben een onderscheidende route afgelegd in een bedrijfstak die uitzonderlijke omwentelingen heeft doorgemaakt. Gucci begrijpt, beter dan de meeste bedrijven, dat 'Changes', rebellen, 'Fame', 'Time', mooie dingen, 'Heroes', de 'Speed of Life', 'Fascination' en 'Who Can I Be Now?' allemaal een essentieel deel uitmaken van mode.

Naast het bedanken van onze sponsors moet ik ook mijn grote dankbaarheid uitspreken voor The David Bowie Archive. Zonder hun buitengewone vrijgevigheid was dit allemaal niet mogelijk geweest.

MARTIN ROTH
Directeur, Victoria and Albert Museum

The background of the entire page is a repeating zigzag pattern. It consists of solid orange triangles pointing upwards and downwards, alternating with white space. The pattern is consistent across the entire document.

VOORWOORD VAN DE CURATOREN

Toen we onlangs door Londen reden, stopten we bij de kruising van Grove End Road en Abbey Road. Hoewel het vroeg in de avond was, liepen er toch zeker dertig mensen rond, voornamelijk toeristen, en ze namen foto's van elkaar op *het* zebrapad. De meesten waren op 8 augustus 1969 nog niet geboren toen David Bowies eerste hit 'Space Oddity' de hitlijsten beklom en Iain Macmillan zijn iconische foto van The Beatles nam. In één enkel beeld legde hij niet alleen de groep en hun studio vast, maar creëerde hij ook een baken en een metafoor voor de culturele reis die The Beatles voor mensen van over de hele wereld ontgrendelden.

Voor Bowie is er geen soortgelijke locatie. De gedenkplaat die in 2012 op Heddon Street werd onthuld als aandenken aan het begin van Ziggy Stardust heeft slechts betrekking op een deel van zijn carrière en kwam veertig jaar na de gebeurtenis in kwestie. Bovendien is het centrum van Londen in de afgelopen halve eeuw enorm veranderd. De toenemende status van de hoofdstad als wereldstad weerspiegelt en kenmerkt de enorme veranderingen die hebben plaatsgevonden sinds Bowies Soho-tijd.

David Bowie is een van de belangrijkste artiesten van de laatste vijftig jaar. Hij wordt door veel hedendaagse artiesten en ontwerpers genoemd als inspiratiebron en erkend als een van de innovatiefste performers. Hij stond in de voorhoede van een revolutie voor vrijheid van individuele expressie en verkocht meer dan 140 miljoen albums. Het is gemakkelijk aan te tonen dat hij de invloedrijkste musicus van zijn generatie is, maar de invloed van zijn muziek, uiterlijk en publieke persoonlijkheid heeft zich verder verspreid. Zijn invloed op de omvangrijke arena van optreden, mode, kunst, vormgeving en identiteitspolitiek blijft de hedendaagse cultuur in de breedste zin van het woord vormen.

In de decennia na 1945 koesterden artiesten een sterke, op de toekomst gerichte visie, zoals Bowie, die de avant-garde introduceerde bij de populistische mainstream zonder zijn revolutionaire, bevrijdende invloed in gevaar te brengen. Bowie vormt een verbindende schakel tussen Andy Warhol, Bertolt Brecht, William Blake, Charlie Chaplin, Antonin Artaud, Salvador Dalí, Marlene Dietrich, Philip Glass, Nietzsche, Hollywood-glamour, grafische vormgeving, plateauschoenen, film, muziek, Kurt Weill, Berlijn, New York, Londen, Alexander McQueen, de Olympische Spelen van 2012 in Londen, Jim Henson, de maanlandingen, Kansai Yamamoto, Kate Moss en Marshall McLuhan.

Over Bowie zijn honderdduizenden woorden geschreven in allerlei talen, van voorzichtige, weloverwogen woorden tot intuïtieve reacties en zelfs bittere, razende woede. Er zijn al verschillende biografieën gepubliceerd en er worden nog steeds boeken uitgegeven die zijn carrière tot in steeds kleinere details analyseren. Geen enkel boek heeft echter tot dusver volledig uit The David Bowie Archive kunnen putten en dit archief kunnen belichten. Die bijzondere collectie, slim verzameld en de gehele carrière van Bowie omvattend, heeft de richting van dit boek en de expositie in het V&A bepaald. Beide streven ernaar Bowies kunst en muziek te verbinden, van rekvisieten tot kostuums tot film, door het in een breder cultureel kader te plaatsen via de eigen collectie van het museum.

Zowel Bowies muziekcatalogus als zijn archief voorziet ons van prachtig materiaal voor een museumexpositie, maar ze verklaren slechts ten dele zijn iconische rol en groeiende status. De overige delen liggen in de veranderingen in de wereld om ons heen en bij onszelf, zijn publiek.

VICTORIA BROACKES EN GEOFFREY MARSH

Toen ons de mogelijkheid geboden werd deel uit te maken van de wereldwijde tour van de tentoonstelling *David Bowie Is*, aarzelden we geen moment. Dit project zagen we niet alleen meteen als kans om een zeer attractieve expositie naar Groningen te halen, maar het onderwerp past ook nog eens uitstekend in de traditie van het museum. Grensoverschrijdend, populair en intelligent zijn de sleutelwoorden met nadruk op mode en moderniteit.

Zelf opgegroeid in de tijd waarin David Bowie een popster werd, bekend door zijn grote hits en artistieke ontwikkeling, was ik geïnteresseerd hoe de conservatoren van het Victoria & Albert Museum zo'n complex thema – de carrière van een invloedrijk rockmusicus met grote theatrale ambities – tot een tentoonstelling konden maken. Wat ik bij de opening in Londen te zien kreeg boeide me enorm. Los van het leven en werk van David Bowie krijg je het tijdsbeeld van een hele generatie te zien. *David Bowie Is* biedt veel meer dan een tijdelijke *lieu de mémoire* voor zijn grote fans.

Het Victoria & Albert Museum heeft het medium 'tentoonstelling' opnieuw uitgevonden en wij zijn trots het resultaat in ons museum te mogen accommoderen en te presenteren. We zijn vereerd dat onze stad in de lijst van wereldsteden is opgenomen: van Londen via Toronto, Berlijn, Chicago, Parijs en Melbourne. We hebben dan ook een uniek museumgebouw, met een bijzondere ambiance, van vormgevers en architecten Alessandro Mendini en Coop Himmelb(l)au, te bieden. Het zal David Bowie op een heel eigen wijze laten schitteren.

We zijn veel mensen, organisaties en instellingen dank schuldig. Graag begin ik bij de collega's van het Victoria & Albert Museum, directeur Martin Roth, de conservatoren Victoria Broackes en Geoffrey Marsh en Daniel Slater en Natalia Ferreiro, onze directe partners voor *David Bowie Is*.

Het nieuwe Groninger Museum werd in 1994 geopend en de begeleidende architect toen was Gerard Schijf van Team4 Architecten. Ruim twintig jaar later hebben we hem gevraagd of hij ons kon helpen bij het maken van de vertaalslag van de complexe inrichting van *David Bowie Is* naar ons gebouw. Zonder hem en zonder ons eigen technisch team zouden we dit project niet hebben kunnen realiseren.

We zijn bijzonder blij met de samenwerking met een aantal trouwe en nieuwe partners. Zo zal de popstad Groningen in de clubs Vera en Simplon en zeker tijdens het festival Eurosonic/Noorderslag in het teken van David Bowie staan. Maar ook het Noord Nederlands Orkest heeft *On David Bowie's Playlist* geprogrammeerd en zelfs het Schnitger Orgel en de klokken van de Martinitoren zullen composities van Bowie ten gehore brengen.

Andere gesprekspartners en kenners aan wie we veel te danken hebben zijn Leo Blokhuis, Hans Ubbink en Ad Visser, alle drie gepassioneerde Bowie-kenners. Verder kregen we hulp en advies van onder anderen Robert Bangma, Max van den Berg, Paul Boereboom, Alexander Boettcher, Len Boot, Eric Bos, Peter Breukink, Marion Challier, Marlene Colbers, Marie-Hélène Cornips, Werner Danhof, Annette Doornbosch, Anne Everard, Martijn Halie, Rutger Hamelynck, Sander Knol, Erik Kroeze, Henk Kuiper, Isabelle Lainé, Antoine Loogman, Marcel Mandos, Rudo Menge, Marjolijn Meynen, Beryl Nicolai, Dirk Nijdam, Evert Jan Offringa, Angela Palermo, Hans Poll, Jacqueline Pruijsen, Eline Reijns, Geert Sanders, Lancelot Schaper, Hans Schlattmann, Peter Sikkema, Peter Smit, Annet Smits-Vos, Wouter Steenhuisen, Nynke Stellingsma, Roel Suurmond, Stefan Swertz, Jooſt van Vollenhoven, Sebastiaan Vos, Elly de Waard, Ingeborg Wallinga, Guy Weizman, Frans Weſtra, Ludo en Margrieta Wopereis en Eric-Jan Worst. Slash2, Studio Pek & Veren en JewelLabs werkten aan de website. Lichtpunt zorgde voor de audiovisuele techniek op zaal.

Eén medewerker wil ik in het bijzonder bedanken. Een medewerker die niet alleen *David Bowie Is*, maar meer dan dertig jaar lang ook alle andere tentoonstellingen van het Groninger Museum op een steeds weer optimale en originele wijze op de kaart heeft weten te zetten. Josee Selbach, die op de dag van de opening hopelijk blij, maar ook met enige weemoed vanuit haar nieuwe, verre woonplaats aan ons denkt.

Een grote groep begunstigers en sponsors heeft ons geholpen dit project in Groningen te realiseren: het Blockbusterfonds van de BankGiro Loterij, Fonds 21, Ophtec, NNZ, Marketing Groningen, de gemeente Groningen, de provincie Groningen en met haar de Ambassadeurs van Groningen. Zij hebben het mogelijk gemaakt in een universiteitsstad in het noorden van Nederland iets groots neer te zetten.

ANDREAS BLÜHM

Algemeen directeur, Groninger Museum

U kunt zich indenken dat muziek de kern is van de *David Bowie Is*-expositie, gewijd aan een van de grootste muziek- en stijliconen van onze tijd. En aangezien muziek en geluid de levensader vormen van Sennheiser, zijn we vanzelfsprekend erg blij dat we de geluidsapparatuur voor deze waarlijk onvergetelijke belevenis kunnen verzorgen.

Het V&A heeft deze expositie in grote mate vormgegeven als een geluidsbelevenis. Daarom krijgt u Sennheisers audiogids en geluidssysteem, waarmee u zich hopelijk volledig kunt onderdompelen in de veelomvattende muziek van David Bowie. Ze stellen u ook in staat om alle facetten te ontdekken van een artiest die voortdurend zowel zichzelf als zijn muziek opnieuw heeft uitgevonden. Onze geluidstechnici hebben hun uitgebreide deskundigheid gebruikt om te assisteren bij de audiovormgeving van de expositie, want ze zijn zich er terdege van bewust dat een perfecte reproductie van de muziek nodig is om het publiek daadwerkelijk te bereiken.

We hopen oprecht dat u net zo veel van de expositie zult genieten als wij van de samenwerking met het museum en het helpen samenstellen van dit bijzondere evenement.

PAUL WHITING

Directeur Global Sales, Sennheiser

← [4] **VORIGE PAGINA** • David Bowie tien maanden oud, 1947 • THE DAVID BOWIE ARCHIVE

↑ [5] **BOVEN** • David Bowie zes jaar, 1953 • THE DAVID BOWIE ARCHIVE

↑ [6] **BOVEN** • David Bowie 19 jaar, 1966 •
Foto door Robin Bean • THE DAVID BOWIE ARCHIVE

→ [7] **VOLGENDE PAGINA** • Levensmasker van hars, 1975 •
THE DAVID BOWIE ARCHIVE